

технологій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Sklyar P. P. – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Chair of Social Work of the Scientific Research and Training Institute for Labour and Social Technologies of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhans'k, Ukraine).

Maltseva T. Y. – Candidate of Pedagogical Sciences, Scientific Research and Training Institute for Labour and Social Technologies of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhans'k, Ukraine).

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В. В. Червонецький

Review – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor V. V. Chervonetsky

УДК 373.033 (4-01) II пол.20

ЕКОЛОГО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ (В КІНЦІ ХХ- НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ)

Я. А. Славська

У статті виявлено умови еколого-естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл України в другій половині ХХ - на початку ХХІ століть. Здійснено педагогічний аналіз тенденцій шкільного еколого-естетичного виховання, визначено основні етапи його розвитку; здійснено науково-теоретичне обґрунтування сучасної парадигми еколого-естетичного виховання молоді України.

Ключові слова: еколого-естетичне виховання, еколого-естетична освіта, учні, загальноосвітня школа, Україна.

Мета еколого-естетичного виховання учнів в сучасних загальноосвітніх школах України в науковому плані досягається створенням єдиної системи, що включає в себе дошкільне виховання і навчання в школі.

Вчені зазначають[1-3], що для досягнення цієї мети складено єдині програми шкільної освіти. Ми можемо погодитися з думкою авторів про те, що така ситуація може бути умовною і питання про її практичне впровадження має вирішуватися за умови конкретних обставин (тобто регіональних особливостей спеціалізації шкіл). Слід зазначити, що в наш час школи одержали право самостійно коригувати програми, вводити дисципліни в межах навчальних планів, спираючись на програми.

Метою статті є аналіз педагогічних умов еколого-естетичного виховання учнів у сучасній загальноосвітній школі (кінець ХХ-початок ХХІ століть).

Еколого-естетичне виховання в загальноосвітніх школах відіграє певну інтегративну роль у сучасному виховному процесі. Так, молодші школярі пізнають функції управління сучасними індустріальними процесами, які пов'язані з безпосереднім втручанням у навколишнє природне середовище, що впливає на хід його природного розвитку, порушуючи прямі й зворотні екологічні зв'язки. Воно з'єднує в єдину функціональну систему всі традиційні види виховання, ґрунтується на них і може бути важливим чинником розвитку в цій важливій сфері людської діяльності. У певному смислі можна сказати, що такі напрями виховання, як трудове, економічне, моральне, громадянсько-патріотичне, правове, естетичне, санітарно-оздоровче органічно пов'язані з еколого-естетичним вихованням, хоча останнє має свою специфіку.

Процес виховання, як складова процесу освіти в школах характеризується наявністю структурних функціональних компонентів і ґрунтується на таких основних принципах:

- відповідність виховання потребам особистості, суспільства й держави;
- пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей у формуванні особистості;
- цілісність у формуванні особистості школяра як гідного громадянина;

- фундаментальність професійної підготовки;
- гуманістична спрямованість, демократизм;
- випереджувальний характер;
- ступневість і безперервність;
- варіативність та інноваційність;
- відкритість досягненням світової науки, культури, освітньої практики;

До структурних компонентів процесу належать:

- цілі;
- зміст виховання;
- особистісні характеристики викладачів;
- якісні характеристики особистості школярів;
- засоби виховання.

Специфіка навчально-виховного процесу полягає в тому, що загальноосвітні школи тісно взаємопов'язані з виробництвом як нових об'єктів цивільного та промислового будівництва, так із відтворенням або реконструкцією промислових підприємств, пам'яток архітектури, монтажем і ремонтом технологічного устаткування промислових підприємств. Це, у свою чергу, відображається у специфіці організації виробничого навчання, проведення практики, роботі у великому колективі, взаємодії викладача та учня.

Особливого значення набуває екологізація та естетизація процесу навчання школярів. У контексті нашого дослідження це передбачає, що ті, чи інші аспекти екології та естетики мають стати складником практично всіх навчальних дисциплін, що вивчаються протягом усього терміну навчання. Адже саме через екологію та естетику природні утворення нашої планети, які населені різноманітними організмами, перетворюються в одноманітне техногенне середовище, що нас оточує [3, с. 43].

Еколого-естетична освіта та виховання школярів має свої специфічні особливості:

1. Можливості еколого-естетичної освіти та виховання школярів значно вужчі, аніж у коледжах, тому що:

- до коледжів переважна більшість молоді вступає у віці 15-16 років після завершення навчання в 9 класі загальноосвітньої школи. Вона має вже певний життєвий досвід, однак, під час навчання в школі його рівень досить низький та в коледжі проводиться певна робота з

виховання почуття співчуття, екологічних переконань, бажання й необхідності активної природоохоронної творчої, екологічно безпечної діяльності на побутовому рівні. Випускники шкіл беруть участь у деяких виховних і освітніх заходах з формування почуття відповідальності за стан навколишнього природного середовища (туристсько-краєзнавчі походи, олімпіади з екології, екологічні вікторини, різноманітні акції і т. ін.). Таким чином, еколого-естетична освіта та виховання у школах ґрунтується на певній освітній базі школяра.

– не треба доводити, що розвиток пізнавальних якостей залежить від стимулювання в мотиваційній сфері. Випускники шкіл вступають до вищих навчальних закладів з метою набуття професії. Професійна спрямованість еколого-естетичних знань, умінь і навичок є головним стимулом мотиваційної сфери школяра для якісного набуття ним досвіду відповідно до вимог сьогодення.

2. Можливість диференціації еколого-естетичної підготовки школяра залежить від майбутньої спеціалізації та напряду подальшої діяльності.

3. Еколого-естетична підготовка здійснюється в нерозривному зв'язку теорії й практики, в єдності навчання та продуктивної праці школяра.

Підтримуючи зазначену точку зору, ми здійснили аналіз програми курсу “Основи екології” для загальноосвітніх шкіл, які були опубліковані у 2005, а потім і в 2010 рр. Вона лежить в основі більшості навчальних закладів сьогодні.

Згідно з навчальним планом дисципліну “Основи екології” віднесено до циклу природничо-наукової підготовки. Її загальний обсяг містить аудиторні заняття та самостійну роботу школярів.

Навчальна програма дисципліни “Основи екології” для школярів складається з чотирьох основних блоків (модулів):

1. Основи теоретичної екології.
2. Прикладні аспекти екології
3. Екологічні проблеми регіонів.
4. Стратегія і тактика збереження життя на Землі.

У цій програмі викладачам пропонується блоки 1 і 4 використовувати без суттєвих змін, 2 і 3 блоки можуть корегуватися. Орієнтовно співвідношення обсягу навчального матеріалу

пропонується таке:

- модуль 1-й – 40-50%;
- модуль 2-й – 15-20%;
- модуль 3-й – 12-15%;
- модуль 4-й – 12-15% від загального обсягу.

На думку розробників, обсяг екологічного матеріалу, здобутого школярами внаслідок успішного засвоєння курсу, повинен забезпечити розуміння екологічної аксіоматики, сформулювати у кожного з них особисте ставлення до еколого-естетичних проблем світу, рідного краю, галузі майбутньої діяльності, допомогти враховувати екологічні вимоги й стандарти при вирішенні інженерних та інших завдань, забезпечити запас фундаментальних знань і концептуальних основ сучасної екології, достатній для подальшого поглиблення й удосконалення еколого-естетичної освіти, спрямованої на екологічно безпечну життєдіяльність.

У процесі аналізу програми нами виявлено особливості, що стоять перед школярами. Наприклад, на блок “Прикладні аспекти екології” укладачі виділяють 10 годин (20%), при цьому школяр, відвідавши 5 занять, повинен знати:

- причини та наслідки розвитку локальних, регіональних і глобальних екологічних криз;
- стан природних ресурсів та їх використання, основні форми й особливості антропогенного впливу на довкілля;
- методи досліджень оцінки екологічного стану компонентів біосфери.

Школярі повинні вміти:

- виконувати нескладні екологічні узагальнення (розрахунки);
- робити висновки, щодо конкретних екологічних ситуацій, визначати приблизний ступінь екологічного ризику;
- ефективно користуватися екологічною документацією;
- виконувати функції членів громадських експертних комісій з екологічних питань галузевого рівня та членів громадських організацій природоохоронного характеру.

Зміст модуля 2 “Прикладні аспекти екології” та модуля 3 “Екологічні проблеми регіонів” відповідає завданнями, що стоять перед майбутніми фахівцями, а також обсягу знань і вмінь, що

передбачені цією програмою та кількістю годин, відведених на їх вивчення.

Зазначимо, що в нормативній програмі 2005 р. зовсім не було передбачено модулів прикладної екології та екологічних проблем регіонів. Але програма припускала залежно від профілю школи змінювати загальний обсяг курсу. До того ж відповідно до вимог програми обов'язковими є практичні заняття.

Особлива увага приділяється реалізації принципу наступності, якого вчителі намагаються постійно дотримуватися. Провідне положення – положення Концепції екологічної освіти, де зазначено, що сучасна екологічна освіта має базуватися на обов'язковості вивчення конкретно визначеної кількості, обсягів природничих і гуманітарних дисциплін на різних ступенях навчання й чітко визначеній оптимальній кількості понять і термінів на кожному рівні освіти, їх узгодженості та зрозумілості.

Здійснений аналіз чинної документації, навчальних планів, програм, навчальної, навчально-методичної літератури дозволяє стверджувати, що прискорення процесу формування еколого-естетичної вихованості залежить від:

– обґрунтованого й виваженого використання міжпредметних зв'язків, усебічного урахування можливостей кожної дисципліни, що вивчається при підготовці школярів;

– належними чином організованої системи пізнавальної діяльності, у тому числі в процесі самостійної роботи.

Позитивну роль у створенні еколого-естетичної освіти та вихованні школярів, поряд із використанням існуючих традиційних підходів, відведено залученню їх до різноманітної творчої екологічної діяльності. Наприклад, організація екологічної освіти та виховання в процесі проведення екскурсій у природу, походів, експедицій, практичної діяльності на полях тощо. У процесі цієї позааудиторної роботи школярі практично включаються в суспільно корисну діяльність щодо охорони природи, беруть участь в очищенні криниць, охороняють дерева-довгожителі, місцеві природні заповідні ландшафти, озеленяють території своїх шкіл, мікрорайонів, займаються підгодівлею диких тварин, інвентаризацією об'єктів природи, що вимагають охорони та пропагандою екологічної інформації.

Таким чином, у процесі теоретичного дослідження проблеми формування еколого-естетичної поведінки школярів виявлено основні напрямки формування еколого-естетичної поведінки у позакласній роботі, позначені основні блоки впливу, визначено форми, методи, напрямки їхнього донесення до вихованців. Було також виявлено деякі критерії оцінок сформованості необхідного поведінкового рівня учнів:

а) сформованість системи знань про ціннісні поняття у сфері екології та естетики;

б) стан здатності до розуміння та чуттєвого сприйняття видів світу природи;

в) стан і напрямки соціально значимої поведінкової орієнтації.

Перспективи подальших досліджень вбачаюся у з'ясуванні особливостей форм і методів еколого-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах України.

Література

1. Славська Я. А. Естетика поведінки: теорія, методологія, практика: монографія / В. В. Сізов, Я. А. Славська. – Дніпропетровськ, 2013. -235 с.
2. Славська Я. А. Еколого-естетичне виховання учнів у школах Великої Британії / Я. А. Славська // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – Вип.2 (55). – Луганськ, 2013. – С. 169–178.
3. Червонецький В. В. Загальні тенденції розвитку шкільної освіти в країнах євроатлантичного регіону у другій половині ХХ-на початку ХХІ століть: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Червонецький Володимир В'ячеславович. - Луганськ, 2007. – 489 с.

ЭКОЛОГО-ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ УКРАИНЫ (В КОНЦЕ ХХ- В НАЧАЛЕ ХХІ ВЕКОВ)

Я. А. Славская

Выявлены условия эколого-эстетического воспитания учеников общеобразовательных школ Украины во второй половине ХХ - в начале ХХІ столетия. Осуществлен педагогический анализ тенденций школьного эколого-эстетического воспитания, определены основные этапы его развития; осуществлено научно-теоретическое обоснование современной парадигмы эколого-эстетического воспитания молодежи Украины.

Ключевые слова: *эколого-эстетическое воспитание, эколого-эстетическое образование, ученики, общеобразовательная школа, Украина.*

ECOLOGICAL AND AESTHETIC EDUCATION IN COMPREHENSIVE SCHOOLS OF UKRAINE (IN THE SECOND HALF OF THE XXTH CENTURY – BEGINNING OF THE XXIST CENTURY)

Y. A. Slavs'ka

In the article some conditions of ecological and aesthetic education of students in comprehensive schools of Ukraine in the second half of the XXth century - beginning of the XXI century are defined. Pedagogical analysis of the tendencies of ecological and aesthetic school education is made, major stages of its development are determined; scientific and theoretical argumentation of the modern paradigm of ecological and aesthetic education of youth in Ukraine is carried out.

Key words: *ecological and aesthetic upbringing, ecological and aesthetic education, students, comprehensive school, Ukraine.*

Славська Я. А. – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровської музичної консерваторії ім. Глінки (м. Дніпропетровськ, Україна). E-mail: shevyakovy@inbox.ru

Slavs'ka Y. A. – Aspirant of the Chair of Pedagogy of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Lecturer of the Chair of Social and Humanitarian Disciplines of Dnepropetrovs'k Musical Conservatoire named after Glinka (Dnepropetrovs'k, Ukraine). E-mail: shevyakovy@inbox.ru

Рецензент – член – кореспондент НАПН, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

Reviewer – Member-correspondent of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor G. P. Shevchenko

УДК [37.013.42-053.6:2-5]-047.44

ДИАГНОСТИКА САМООЦЕНКИ ПОДРОСТКОВ, СКЛОННЫХ К АСОЦИАЛЬНОМУ ВЛИЯНИЮ РЕЛИГИОЗНЫХ КУЛЬТОВ

В. И. Степаненко

В статье представлен сравнительный анализ данных диагностики самооценки подростков с низким, средним и высоким уровнями склонности к асоциальному влиянию религиозных культов с